

Aleš Drolc* in Tjaša Lajovic**

Splošna matura in njenih drugih deset let
*The general baccalaureate and its second decade**Izvleček*

Splošna matura že dve desetletji zavzema pomemben del slovenskega šolskega prostora. Članek želi ob njeni dvajsetletnici spomniti na čas njenega uvajanja, še zlasti pa ponuditi pogled na spremembe, ki jih je doživela v drugem desetletju. Splošno maturo so ob njeni uvedbi označili za »razvojni projekt«, kar napeljuje na sklep, da bodo čas, družbene okoliščine in tudi kritični odzivi različnih javnosti sčasoma pokazali njene pomanjkljivosti in nujnost sprememb. Vendar pa razumevanje »razvojnosti« mature ni tako preprosto, kot se lahko zdi – splošna matura je namreč izjemno kompleksen sistem, ki onkraj v javnostih izpostavljenega dela posega tudi v polje srednje šole, univerze itd. O teži ali »razvojnosti« posameznih sprememb je zato toliko težje soditi. V tem besedilu splošni maturi v zadnjem desetletju sledimo skozi različne dokumente, ki jo (zakonsko) določajo.

Abstract

For two decades, the general baccalaureate (matura) has been a significant part of Slovenian education. The aim of this article is to remind readers of the introduction of the baccalaureate and, in particular, to offer a viewpoint of the changes it has experienced in its second decade. Upon its introduction, the general baccalaureate was described as a “development project”, which leads to the conclusion that time, social conditions and critical reactions by different publics would slowly show the baccalaureate’s shortcomings and the necessity for changes. But the understanding of the “developmental” nature of the baccalaureate is not as simple as it may seem – it is an exceptionally complex system which, in addition to the publicly known effects, also has an impact on the whole of secondary school education, university and so on. It is therefore much more difficult to judge the “developmental” nature of individual changes. In this article, the general baccalaureate is followed over the last decade through various documents that (legally) define it.

* Aleš Drolc, Višji svetovalec za zunanje preverjanje znanja, Državni izpitni center (Ric), Ljubljana, e-pošta: ales.drolc@ric.si

** Tjaša Lajovic, Višja svetovalka za zunanje preverjanje znanja, Državni izpitni center (Ric), Ljubljana, e-pošta: tjasa.lajovic@ric.si

Uvod

Matura kot izpit ob koncu srednje šole ima v Sloveniji že dolgo tradicijo – v skoraj dveh stoletjih je sicer nekajkrat spremenila uradno ime, vsebino, obseg in pogoje, a ne glede na to, ali so jo uradno imenovali tečajni, zrelostni ali zaključni izpit, so ji v dijaškem žargonu vedno rekli matura. Bila je prvi resnejši izpit – vse do leta 1980, ko je zakon o usmerjenem izobraževanju gimnazijo odpravil.¹

Že kmalu po uvedbi usmerjenega izobraževanja so z univerze začele prihajati pobude za ponovno uvedbo mature, kar se je s spremembami zakona o usmerjenem izobraževanju leta 1989 tudi zgodilo.² Tri leta zatem je bila imenovana Republiška maturitetna komisija in z nalogo, da izpelje maturo, leta 1993 ustanovljen še Republiški izpitni center (danes Državni izpitni center – Ric).³ V letu 1994 je bila na vzorcu srednjih šol izpeljana poskusna matura, leto kasneje pa je »pravo« maturo, kot jo poznamo danes, prvič opravljala cela generacija gimnazijcev.⁴

Šolski muzej je desetletnico t. i. nove mature obeležil z razstavo in s posebno številko *Šolske kronike: Matura X let*, ki je z zbranimi prispevki želela »ob pogledu nazaj spodbuditi tudi premislek o sodobni šolski problematiki, ki zarisuje prihodnji zgodovinski razvoj šolstva na Slovenskem.«⁵ Pričujoče besedilo obravnava drugih deset let mature in jo poskuša skozi njen razvoj umestiti v širši družbeni kontekst. Besedilo se ukvarja le s splošno maturo, poklicno maturo, ki jo je *Šolska kronika* izpred desetih let obravnavala posebej, tukaj v celoti puščamo ob strani.

Prvih deset let mature

Čeprav se zdi, da je matura izšla iz družbenega preurejanja devetdesetih let prejšnjega stoletja, pa je treba njene idejne zasnove iskati vsaj v desetletju pred tem. Izvorno usmeritev je pomembno začrtalo prepričanje njenih snovalcev, da so okoliščine

- 1 Aleš Gabrič, Slovenska matura v jugoslovanski državi, *Od mature do mature* (ur. Mateja Ribarič), Ljubljana 1998, str. 29.
- 2 Delovna skupina pri Centru za razvoj univerze je pripravila in objavila končno poročilo Zaključni izpit in matura, ki je »/.../ postalo podlaga za uzakonitev mature v Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o usmerjenem izobraževanju (1989) in velja za najvplivnejše maturitetno gradivo iz pripravljalnega obdobja.« (Jožko Budin, *Nova slovenska matura – od snovanja do desete izvedbe, Matura X let: ob deseti obletnici splošne mature 1994/95–2004/05: zbornik ob razstavi* (ur. Marjetka Balkovec Debevec), Ljubljana 2005, str. 265.)
- 3 Republiški izpitni center, RIC, se je leta 1996 preimenoval v Državni izpitni center, skrajšano ime Ric pa se je obdržalo.
- 4 Republiška maturitetna komisija, *Maturitetni izpitni katalog 1996* (ur. Anton Slanc), Ljubljana 1994, str. 5.
- 5 Branko Šuštar, Veselje in zrelost. Ob razstavi o maturi v Slovenskem šolskem muzeju, *Matura X let: ob deseti obletnici splošne mature 1994/95–2004/05: zbornik ob razstavi* (ur. Marjetka Balkovec Debevec), Ljubljana 2005, str. 218.

in duh časa takšni, da preprosta oživitev stare, častitljive mature ne zadošča več, ampak je treba novo maturo zasnovati tako, da bo »obogatena z evropskimi izkušnjami« postala »evropsko primerljiv izpit«. ⁶ Medtem ko je bila tradicionalna slovenska matura utemeljena na srednjeevropski šolski tradiciji, so sodobno maturo (povsem v duhu družbenopolitično emancipatornih osemdesetih) usmerili proti zahodnoevropskim praksam. ⁷ Tako zasnovana matura je v slovenski šolski prostor prinesla konceptualne novosti, ki so postale središče razprav in refleksij.

Od vsega začetka je bila matura označena za »razvojni projekt«, ki »svoje cilje uresničuje tako, da se prožno prilagaja danostim, v katerih deluje.« ⁸ Razumevanje dikcije »razvojni« je zagatno. Lahko jo razumemo, kakor da je bila njena kritika vnaprej sprejeta kot imanentni del vzpostavljaljočega sistema zunanjega preverjanja znanja ter da bodo spremembe in razvoj zato nujne. Navsezadnje, morda je prav ta dikcija prostor za razpravo o maturi odprla in različne javnosti pritegnila, da so izrazile svoje mnenje o njej. Izobraževanje, s tem pa tudi matura, je eden tistih družbenih sistemov, v katerem participira ali je na tak ali drugačen način participiral praktično vsak. Mnenja o maturi zato različne javnosti (npr. učenci, učitelji, starši, davkoplačevalci ...) artikulirajo z različnimi poudarki.

Razprave, ki so spremljale maturo v prvih letih, nakazujejo, da je bilo polje refleksije odprto in živahno. Organizirane so bile delavnice o aktualnih problemih mature, vsako tretje leto pa strokovni posvet, namenjen širšemu, celovitejšemu pogledu na maturo. ⁹ Matura je zadnji bolj celostni pretres doživela na tretjem strokovnem posvetu leta 2001. Zbornik tega posveta zarisuje miselni okvir, v katerem so potekale razprave o maturi, in pokaže nastavke kakšne od idej, ki so se kasneje tudi realizirale. ¹⁰

Danes ima dikcija »razvojni projekt« verjetno drugačno težo kakor pred dvajsetimi, tridesetimi leti. Ker pot, ki jo je matura prehodila v tem času, poznamo, lahko brez večjega zadržka rečemo, da bistvenih pretresov, tudi »razvojnih«, ni doživela. Eno od sidrišč njene stabilnosti je nedvomno tudi to, da se vsaka sprememba mature vpiše v (vsaj) enega od maturitetnih dokumentov, ¹¹ kar nujno blaži njeno »razvojno« dinamiko. To značilnost uporabimo v tem besedilu. Maturi v drugem desetletju zato sledimo prav skozi nekaj glavnih dokumentov.

6 Budin 2005, str. 265.

Tuji jeziki se npr. od leta 2009 umeščajo v skupni evropski jezikovni okvir. Pri angleščini na osnovni in višji ravni je strokovni del projekta zaključen, nadaljuje se z nemščino, francoščino, španščino in italijanščino.

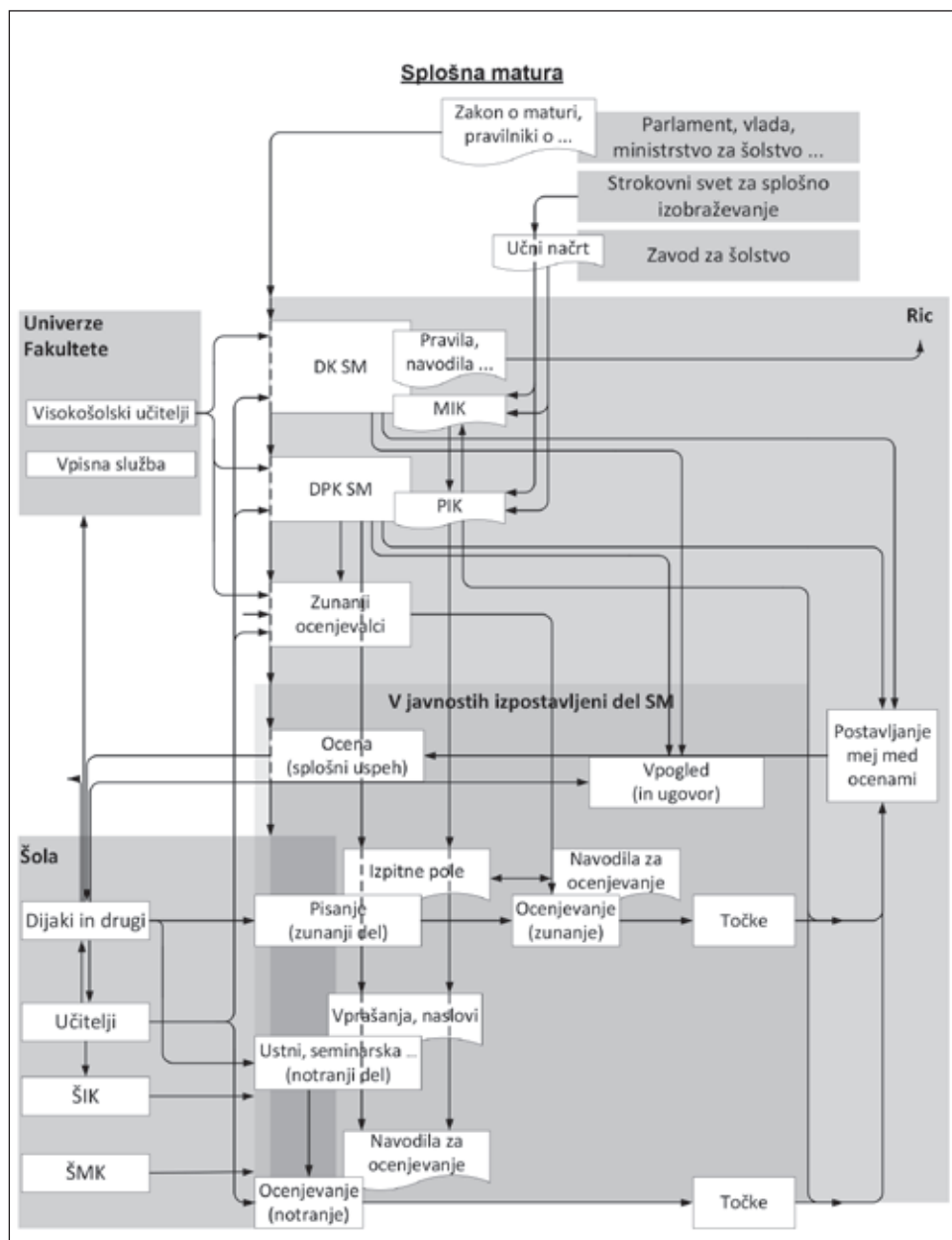
7 Jožko Budin, Zasnova slovenske mature in mednarodne primerjave, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001, str. 9.

8 Budin 2005, str. 272.

9 Republiška maturitetna komisija, Državni izpitni center, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001, str. 5. Gl. še Republiška maturitetna komisija, Državni izpitni center, *Prvi strokovni posvet o maturi* (ur. M. Uršič), Ljubljana 1995, in Republiška maturitetna komisija, Državni izpitni center, *Drugi strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 1998.

10 Republiška maturitetna komisija, Državni izpitni center 2001.

11 To so npr. zakon, pravilniki, maturitetni izpitni katalog, predmetni izpitni katalogi, razna navodila ...

Slika 1: V javnostih je izpostavljen le del kompleksnega sistema splošne mature. DK SM – državna komisija za splošno maturo, DPK SM – državna predmetna komisija za splošno maturo, MIK – maturitetni izpitni katalog, PIK – predmetni izpitni katalog, ŠIK – šolska izpitna komisija, ŠMK – šolska maturitetna komisija.

Drugih deset let mature

Maturo zlasti maturanti in njihovi starši dojemajo kot bolj ali manj stresno obdobje, ki se vsako leto začne marca z »mehkim uvodom«, predmaturitetnim preizkusom, nadaljuje s pisanjem eseja pri slovenščini v mesecu maju in zaključi sredi julija z objavo rezultatov. Mimo v javnostih izpostavljenega dela mature (gl. sliko 1) pa je ta v resnici večletni projekt, ki se formalno gledano začne z osnutkom predmetnega izpitnega kataloga – v sodobni šolski praksi se zanj uporablja kratica Pik oz. PIK – tri leta pred pisanjem. Preden je Pik javno objavljen in ga ob vpisu v tretji letnik srednje šole dobijo v roke učitelji in dijaki, ga pregleda in odobri vrsta komisij, organizacij in strokovnih teles. S tem se izkazuje ta težnja po stabilnosti mature in njeni predvidljivosti.

Začnimo pregled drugih desetih let mature s predpostavko, da je matura ohranila svojo »razvojno« naravnost. Ob tem moramo, da bomo lahko o razvoju govorili čim bolj enoznačno, maturo analitično poenostaviti na dva vidika, prvega, ki zadeva politike izobraževanja, in drugega, ki je vezan na tehnologijo preverjanja znanja.

Ob pregledu sprememb, ki so se v zadnjih desetih letih vpisale v kakšnega od maturitetnih dokumentov, pa je kljub analitičnim poenostavitvam vendarle treba imeti ves čas v mislih kompleksnost maturitetnega sistema. V njem vsaka parcialna sprememba vpliva tako rekoč na ves maturitetni sistem, vendar jo na različnih ravneh lahko občutijo različno in kot bolj ali manj pomembno. Enotni časi pisanja, na primer, so lahko omejitev za predmetne komisije pri sestavi testov, obenem pa za šole olajšava pri izvedbi. Teža vsake spremembe je odvisna tudi od tega, na katerih točkah posega v maturitetno strukturo, kar velja tudi za odzive nanjo. Ker matura s svojo kompleksnostjo posega v polja srednje šole, univerze, širše javnosti, odzivi na spremembe pogosto ne zadevajo le mature same, ampak lahko hkrati posredno pomenijo tudi npr. kritiko gimnazijskega programa ali vpisne politike univerze.

Matura, kot je zapisana v zakonih in pravilnikih

Prva leta je maturo določal le pravilnik iz leta 1992.¹² Leta 2003 je bil sprejet zakon o maturi,¹³ leta 2008 pa še pravilnik.¹⁴ Ta je med drugim natančneje opredelil odgovornosti, pogoje, načine in postopek opravljanja splošne mature. Spremembe je mogoče razvrstiti – namen enih je večanje kakovosti izpitnega gradiva in ocenjevanja, drugih večanje pravičnosti mature za vse maturante:

12 Pravilnik o maturi (Ur. l. RS, št. 2/92).

13 Zakon o maturi (Ur. l. RS, št. 1/07 – uradno prečiščeno besedilo) je določil dve maturi, splošno in poklicno.

14 Pravilnika maturi obravnavata ločeno, Pravilnik o poklicni maturi (Ur. l. RS, št. 44/08) in Pravilnik o splošni maturi (Ur. l. RS, št. 29/08).

- Pravilnik je uvedel zunanje pregledovanje izpitnih pol. Pregledovalci, ki so srednješolski ali visokošolski učitelji, ocenijo časovno in vsebinsko zahtevnost testa ter njegovo strokovno korektnost.
- Z novim pravilnikom so odrasli, dijaki s posebnimi potrebami in ostali, ki po sklepu državne komisije lahko opravljajo maturo v dveh delih, dobili možnost, da že jeseni opravljajo ali izboljšujejo ocene pri predmetih, ki so jih pisali v spomladanskem roku.
- Ponovno je definiral t. i. kontrolno ocenjevanje, in sicer tako, da je razširil nabor njegovih možnosti, konkretno odločanje pa prepustil državni komisiji. Ta je dodatno uvedla kontrolno ocenjevanje izpitnih pol maturantov, ki so pod mejo med ocenami, zlasti pod oceno zadostno. To dviguje kakovost ocenjevanja tam, kjer odločilnost mature zareže najbolj radikalno.
- Pri predmetih na višji ravni je uvedel nov način določanja 8-stopenjske točkovne ocene. Točkovne ocene se od takrat določajo neposredno iz odstotnih točk in ne posredno prek ocen.

Vse te spremembe pravilnika v resnici zadevajo le tehnološko plat mature. Področje, ki v polje mature posega le delno, s svojim skrajnim robom, a zamaje prav njen politični vidik, pa so otroci in mladostniki s posebnimi potrebami.

Različne konvencije in mednarodnopravni dokumenti vse bolj poudarjajo pomen njihove integracije oz. inkluzije v redne programe, pri čemer prednosti socialne integracije in destigmatizacije postavljajo pred zagotavljanje enake ravni znanja, kot jo dosežejo otroci brez posebnih potreb.¹⁵ Kljub temu, da je bilo v zadnjih petnajstih letih sprejetih in dopolnjenih precej predpisov,¹⁶ naletimo na opozorila, da je postopek usmerjanja formalno sicer urejen moderno in demokratično, v praksi pa nekatere posamične določbe na tem področju posredno negirajo načelo o individualnem usmerjanju vsakega posameznega otroka glede na njegove zmožnosti, posebnosti, etiologijo ipd.¹⁷ Dodatna ovira pri prilagoditvah poteka in vsebine izpita za dijake s posebnimi potrebami je tudi njihovo število, ki se iz leta v leto povečuje.¹⁸

Koncept individualizacije je trčil ob osnovno premiso mature, ki naj bo enaka za vse in nekakšno »zagotovilo«, da dijak, ki jo je opravil, dosega gimnazijske standarde

15 Alenka Šelih, Pravne obveznosti RS pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami, zlasti otrok z motnjo v duševnem razvoju, v redne šole, *Sodobna pedagogika*, 64/130, 2013, št. 2, str. 73.

16 Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 52/10 – odl. US in 58/11 – ZUOPP-1), Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 25/06, 60/06, 8/08, 58/11 – ZUOPP-1 in 88/13), Pravilnik o izvajanju mature za kandidate s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 82/14).

17 Tina Vršnik Perše, Politika EU do vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami, *Sodobna pedagogika*, 58, 2007, št. 1, str. 133–134.

18 V spomladanskem roku 2004 je maturo opravljalo 91 maturantov s posebnimi potrebami, v spomladanskem roku 2014 pa 262 (Vir: Državna komisija za splošno maturo, *Letno poročilo – splošna matura 2004* (ur. Bojan Končan), Ljubljana 2004, str. 62; Državna komisija za splošno maturo, *Letno poročilo – splošna matura 2014* (ur. Hotimir Tivadar), Ljubljana 2014, str. 72.).

znanja, zato ne preseneča, da konsenz o prilagoditvi mature za maturante s posebnimi potrebami še ni dosežen.

Trk konceptov individualizacije in standardizacije pa se je izrazil tudi ob uvedbi novih učnih načrtov.

Predmetni izpitni katalogi in državne predmetne komisije za splošno maturo

Najobsežnejši poseg v maturo v zadnjem desetletju so sprožili posodobljeni učni načrti. Nove izzive so pred maturo postavili pričakovani dosežki, ki niso vezani na enotne standarde znanja, ampak se za vsakega dijaka določajo individualno, in delitev znanj na splošna, posebna in izbirna, pri čemer so splošna tista, ki jih učitelj mora obravnavati, posebna oz. izbirna pa so tista, ki jih učitelj obravnava bolj poglobljeno in jih izbere glede na zmožnosti in zanimanja dijakov. Ker standardi znanja niso opredeljeni, pričakovani dosežki pa so ob individualizaciji pouka prilagojeni vsakemu dijaku posebej, so bili izraženi pomisleki, da bo to vlogo prevzela matura – da bodo torej novi Piki tisti, ki bodo določali, kaj morajo dijaki znati za pozitivno oceno.¹⁹ Temeljna usmeritev je želela te pomisleke odpraviti: novi Piki naj učnih načrtov ne krčijo ne po obsegu ne po zahtevnosti znanj. To je predmetne komisije postavilo pred dilemo, kako v maturitetni izpit vključiti tudi posebna oz. izbirna znanja. Rešitve so od predmeta do predmeta različne. S tem, ko so bili Piki vsebinsko povsem usklajeni z učnimi načrti, se je matura v okviru gimnazije še močneje definirala kot »zadnje dejanje procesa in ne kot njegov določevalec.«²⁰

V strukturo izpitov je dodatno posegla težnja, da se Piki za leto 2012 kar najbolj poenotijo. Notranji del je dobil še zadnji predmet,²¹ ekonomija, njegov delež pa se je poenotil na nizkih 20 odstotkov. Nizkih zato, ker so razpravljavci na tretjem posvetu leta 2001 povečini zagovarjali njegovo višanje²² – na 30,²³ celo 50 odstotkov.²⁴ Notranji del, utemljujejo, preverja znanja z najvišjih taksonomskih ravni, dijake spodbuja k eksperimentalnemu in raziskovalnemu delu ter krepi zaupanje v učiteljevo delo in oceno. Nasprotno mnenje je bilo, da je notranje ocenjevanje »zaradi 'prelahkih' nalog že na meji oz. čez mejo priporočenih vrednosti«, da funkcija notranjega dela izpita

19 Jana Kalin, Neodgovorno in neresno spreminjanje učnih načrtov, *Mladina*, 2. 3. 2008, št. 8.

20 Valentin Bucik, Splošna matura na Slovenskem: včeraj, danes, jutri, *Sodobna pedagogika*, 60/126, 2009, 1, str. 124.

21 Notranjega dela izpita nimata samo glasba in sodobni ples, kjer tudi izpitni nastop ocenijo zunanji ocenjevalci.

22 Barica Marentič-Požarnik, Zunanje preverjanje, kultura učenja in kakovost (maturitetnega) znanja, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001, str. 76.

23 Alojz Pluško, Predlog razvojnih sprememb mature v Sloveniji, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001, str. 19; Metka Zevnik, Diskusijski prispevek na tretjem posvetu o maturi, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001, str. 133.

24 Zora Rutar-Ilc, Ugotovitve spremljave vpliva mature na pouk, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001, str. 42.

očitno ni samo v tem, da preverja tiste cilje in standarde, ki jih je v pisni izpit težje ali nemogoče vključiti, temveč se z internim delom predvsem 'blaži stresnost' ekster-nosti«, tako da prizadevnim dijakom z visoko notranjo oceno še pred pisnimi izpiti omogoči dobro točkovno izhodišče.²⁵

Vendar se zdi, da v tej razpravi nista najpomembnejša niti delež notranjega dela niti njegovo poenotenje. Skozi to nasprotje se kažeta različni razumevanji mature in njenega pomena (učinka) v srednješolskem izobraževanju. Nižanje deleža notranjega dela ločuje maturo od pouka in jo utrjuje na mestu zunanjega nadzornika, večanje, nasprotno, to vlogo šibi in maturo bliža manj ortodoksnim principom preverjanja. Ker je notranji del nemalokrat razumljen kot del mature, ki je zaradi neenotnih meril ocenjevanja manj pravičen, določitev tega razmerja lahko vpliva tudi na razumevanje pravičnosti mature.²⁶

Poenotili so se tudi časi pisanja posameznih izpitov in izpitnih pol. Da so zado- tile tem kriterijem, so morale predmetne komisije sicer poseči v strukturo izpitov in izpitnih pol, vendar se je s tem izvedba mature na šolah poenostavila.

Najobsežnejša sprememba mature v zadnjem desetletju je bila najprej odziv na »zunani« impulz, posodobljene učne načrte. Ti so se s konceptom pričakovanih dosežkov ter posebnimi in izbirnimi znanji obrnili k individualizaciji, kar se zdi s standardiziranim zunanjim preverjanjem znanja nezdržljivo. Vendar pa je konflikt prinesel rešitve, s katerimi je matura razrešila vsaj vsebinski del dileme o (pre)velikem vplivu na pouk. Maturitetna znanja zdaj določajo učni načrti, torej pouk, zato je v tem oziru danes težje trditi, da je pouk v gimnazijah »ena sama priprava na maturo«.²⁷

Maturitetni izpitni katalog in državna komisija za splošno maturo

Maturitetni izpitni katalog – v sodobni šolski praksi se zanj uporablja kratica Mik oz. MIK – je dokument, ki poleg predmetnih posebnosti, te povzema iz Pikov, opredeljuje maturitetne možnosti, obveznosti in omejitve. Spremembe Mika v zadnjih desetih letih se navezujejo predvsem na možnosti in omejitve predmetov v delu, ki presega Pike. Tudi tukaj se matura vrača k enemu od svojih temeljnih konceptov – raz- merju med splošnostjo (širina znanja) in izbirnostjo (globina znanja).

To se kaže npr. v »dinamiki« uvajanja in ukinjanja izbirnih predmetov – v zad- njem desetletju so se naboru izbirnih predmetov pridružili informatika, materiali (modula lesarstvo in gradbeništvo), sodobni ples ter teorija in zgodovina drame in gle-

25 Darko Zupanc, Notranje ocenjevanje pri maturi, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001, str. 117, 124; Miroslav Kališnik, Ugotovitve in stališča 3. strokovnega pos- veta o maturi, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001, str. 135.

26 Več o pravičnosti in razmerju med notranjim in zunanjim ocenjevanjem gl. npr. v Zdenko Kodelja, *O pravičnosti v izobraževanju*, Ljubljana: Krtina, 2006, str. 225–226.

27 Nevenka Žolnir, Splošna matura že potrebuje nekaj popravkov, *Delo*, 16. 7. 2012.

dališče. Po nekaj letih je modul predmeta materiali (lesarstvo) zamrl, likovno snovanje pa kljub pobudam stroke ni postalo maturitetni predmet.

Nabor izbirnih predmetov se tako celo širi, vendar pa je Mik 2012 pravila za izbiro izbirnih predmetov zaostril. Največ negativnih odzivov so sprožile omejitve ob izbiri umetnostne zgodovine. Ta se po novem ni izključevala samo z zgodovino, temveč tudi s predmeti, ki so jih dijaki pogosto izbirali poleg nje (npr. z likovno teorijo). Kritiki omejitve so poudarjali, da je umetnostna zgodovina humanistični in ne umeetniški predmet, zato izključevanje z umetniškimi predmeti ni smiselno. Podobno je bilo s sočasno izbiro biologije in biotehnologije, ki po novih pravilih ni bila več možna. Državna komisija je omejitve že leta 2013 nekoliko omilila, tako da se zgodovina in umetnostna zgodovina ter biologija in biotehnologija ne izključujejo več.

Do leta 2013 so bili po mnenju nekaterih na maturi v prednosti jezikovno nadarjeni. Na višji ravni so lahko opravljali obvezni in izbirni tuji jezik in zanj v splošnem uspehu dobili do 16 točk, kdor pa za izbirni predmet ni izbral tujega jezika, le do 13 točk. Mik je z letom 2013 postavil omejitev, da se maturantu, ki na višji ravni opravlja dva tuja jezika, v splošnem uspehu po povišani ocenjevalni lestvici (torej do 8) upošteva le boljši predmet, drugi pa po običajni petstopenjski lestvici.

Smernice državne komisije za razvoj mature najdemo tudi v vsakoletnih poročilih. Že leta 2004 je bilo izpostavljen vprašanje predmetov na dveh ravneh zahtevnosti, ki se je v naslednjih letih omejilo na fiziko, biologijo in kemijo. Do leta 2008 se je to vprašanje povezovalo s »promocijo naravoslovja«, potem pa je na to mesto stopilo prizadevanje »za večjo uravnoteženost med izbirnimi predmeti tako glede na delež maturantov, ki te predmete izberejo, kot glede možnosti opravljanja izpita na dveh ravneh zahtevnosti.«²⁸ Podobno stališče najdemo še v letnem poročilu za leto 2009, medtem ko komisija v poročilu o maturi 2010 namesto »uravnoteženosti« vseh predmetov ponovno zapiše, da bo »še dalje vztrajala pri nujnosti uvedbe dveh ravni pri izpitih naravoslovja«, kar naj bi »pomembno prispevalo tudi k promociji naravoslovja pri splošni maturi«. Pri tem se sklicuje na priporočilo Sveta EU, da naj bi se število diplomantov na študijskih smereh matematike, naravoslovnih znanosti in tehnike od leta 2000 do 2010 povečalo za vsaj 15 odstotkov.²⁹

S podobnimi priporočili, ugotovitvami in strateškimi usmeritvami se ustvarja globalni diskurz, ki ga tudi v šolskem polju vse bolj monopolizira neoliberalna ideologija.³⁰ Na deklarativni ravni se izobraževanje celo vedno bolj predstavlja kot bistven dejavnik napredka – strategija razvoja Republike Slovenije za obdobje 2014–2020 denimo predvideva »visoke javne izdatke za izobraževanje«, »dvig kakovosti izobra-

28 Državna komisija za splošno maturo, *Letno poročilo – splošna matura 2008* (ur. Jerca Vogel), Ljubljana 2008, str. 59.

29 Državna komisija za splošno maturo, *Letno poročilo – splošna matura 2010* (ur. Iva Pučnik Ozimič), Ljubljana 2010, str. 62.

30 Christian Laval, *Šola ni podjetje. Neoliberalni napad na javno šolstvo*, Ljubljana: Krtina, 2005, str. 12.

ževalnega sistema na vseh ravneh« ipd., vendar so strateški cilji vedno bolj podvrženi ekonomski logiki konkurenčnosti, ki smisel šole vse bolj vidi v storitvi, ki jo ta opravlja za gospodarstvo.³¹ Vendar pa je mogoče trditi, da matura tudi v tem kontekstu ostaja relativno konservativna – z uvedbo novih predmetov (sodobni ples, drama in gledališče) npr. polje izbirnosti razširi precej izven področja gole ekonomske vrednosti, pa tudi sicer se koncept splošnosti (širine) znanja še zmeraj kaže kot eden temeljnih, nenazadnje tudi v predlogu, da naj bi maturanti nekoč en izbirni predmet izbrali med naravoslovnimi, drugega pa med družboslovnimi predmeti.³²

Matura v digitalni dobi in Državni izpitni center

Tehnološki vidik mature niso le postopki preverjanja, temveč tudi njeno nujno vklapljanje v sodobna pojmovanja virtualnih realnosti. To razsežnost osvajajo dijaki precej hitreje od šolskih oblasti, maturitetna pravila pa jim (bolj ali manj uspešno) sledijo. Zadnjih nekaj let tako denimo pri pisanju maturitetnih izpitov ni več dovoljeno imeti ročne ure,³³ saj te že nekaj časa kažejo mnogo več kot samo čas. Podobno velja za računalna, kjer je bilo treba v navodila dodati obsežno opombo, kaj računalno sploh je in česa pri maturi ne sme omogočati.

V zadnjem desetletju so dijaki dodobra izkoristili tudi prednosti interneta in socialnih omrežij. Zadnja leta uspeva maturantom v dnevu, dveh zbrati vse kombinacije vprašanj za ustne izpite pri slovenščini, matematiki in tujih jezikih.³⁴ Po mnenju nekaterih to še dodatno pogloblja nepravilnost internega dela pri teh predmetih, drugi pa pravijo, da poznavanje kombinacij ne pomeni bistvene prednosti, saj so pri matematiki vprašanja znana vnaprej, pri tujih jezikih pa se del vprašanj postavlja notranje.

Informacije za dijake in ostale javnosti se s papirja in šol vse bolj selijo na splet. Obisk spletne strani Rica julija naraste, saj dijakom od leta 2006 naprej po rezultate mature ni treba na šolo, ampak jih lahko prek spleta izvedo že zgodaj zjutraj. Na spletni strani so od leta 2011 objavljene izpitne pole od mature 2004 naprej in vrsta statističnih podatkov in analiz. Ric je leta 2014 učiteljem omogočil dostop do spletne banke odpisanih maturitetnih nalog, ki na enem mestu združuje naloge in njihove rešitve, vsaka naloga pa je opremljena tudi s statističnimi in drugimi podatki. Banka vsebuje skoraj 17.000 nalog iz različnih predmetov.

Šolam je od leta 2007 na voljo računalniški uporabniški program, s katerim lahko primerjajo uspeh dijakov svoje šole z državnim povprečjem, omogoča pa tudi analizo po

31 Ibid., str. 25.

32 Bucik 2009, str. 126.

33 Podatek je preverljiv v dokumentaciji Rica (interni zapisniki kolegija Rica, sej državne komisije ipd.).

34 Zاپise o tem najdemo v dokumentaciji Rica od leta 2014 naprej (interni zapisniki kolegija Rica).

nalogah in t. i. »analizo dodane vrednosti«, ki kaže, kako so se dijaki izkazali pri maturi glede na svoje dosežke ob zaključku osnovne šole (nacionalno preverjanje znanja).³⁵

Eden od utemeljiteljev mature je pred desetimi leti zapisal, da »matura stoji in pade s kakovostjo ocenjevanja.«³⁶ Kot največjo novost, ki se obeta v prihodnjih letih, lahko zato označimo prehod na elektronsko ocenjevanje. Odzivi na pilotni projekt, izveden leta 2009, so bili pozitivni, Ric pa projekt pri nacionalnem preverjanju znanja v osnovni šoli uspešno izvaja že tri leta.³⁷

Tehnologija v najožjem pomenu besede neizogibno narekuje spremembe mature, vendar je lahko tudi zanka, v katero bi se kompleksen sistem, kot je matura, zlahka ujel, če se tempu napredka ne bi zmoget ali hotel prilagoditi. Po drugi strani odpira nov prostor, ki bo najbrž dovolj širok za nove premike in vsebinska prespraševanja dilem, ki se bodo ob tem pojavile.

Drugih deset let mature v številkah

Težko je najti besedilo, ki govori o maturi in obenem empiričnega dela na tak ali drugačen način ne podpre s številkami.³⁸ Ob spremljanju razprav o maturi se zdi, da mnenje o maturi ali njena kritika dobita težo šele, ko sta podkrepljena s številko.

S številkami samo po sebi ni nič narobe, nasprotno, zelo priročne so pri posploševanju in povzemanju kompleksnih realnosti. Interpretacija številke je že bolj občutljiva in za njeno korektnost je treba poznati družbeno realnost, ki jo številke popisujejo oz. iz nje izhajajo. Postavljanje vzročno-posledičnih trditev je verjetno tisti del, ki je številkam prinesel slab sloves. Številke lahko zelo hitro potrdijo neko trditev, vendar bo sklepanje lahko površno ali celo napačno. Pri presojanju oz. vrednotenju družbeno občutljivih in kompleksnih sistemov, kar izobraževalni sistem nedvomno je, bi naslanjanje izključno na številke lahko pomenilo neprimerno poenostavljanje. Naslednji del besedila je matura v številkah.

Prijavljeni na maturo

Število šol, na katerih so se dijaki prijavljali na maturo oz. jo na njih opravljali, se je gibalo med 84 leta 2005 in 90 leta 2009. V letih od 2012 do 2014 so dijaki opravljali maturo na 85 šolah. V zadnjih desetih letih se je najbolj zmanjšalo število

35 Darko Zupanc et al., *Priročnik za uporabo »Orodja za analizo izkazanega znanja ob zaključku srednje šole«*: Splošna matura, Ljubljana: Državni izpitni center, 2014, str. 6.

36 Budin 2005, str. 279.

37 V javnosti izražen negativni odziv je bil povečini povezan s statusom ocenjevalcev, v splošnem pa velja, da je elektronsko ocenjevanje bolj kakovostno od zdajšnjega s papirjem in svinčnikom.

38 Vsi številčni podatki, predstavljeni v besedilu, so bili pridobljeni iz letnih poročil o splošni maturi. Objavljena so na spletni strani Rica (http://www.ric.si/splosna_matura/statisticni_podatki/, pridobljeno: 24. 9. 2015).

zelo velikih šol, takih, ki so imele 200 ali več prijavljenih na maturo: leta 2006 jih je bilo 27, leta 2014 pa le še 12. Povečalo pa se je število šol, ki so imele manj kot 50 prijavljenih, z 9 leta 2005 na 20 leta 2014.

Največ dijakov se je v zadnjih desetih letih na splošno maturo prijavilo leta 2006, in sicer 11.625. Do leta 2014 se je njihovo število zmanjšalo na 8676 (gl. preglednico 1). Delež uspešnih se je ves čas gibal okrog 86 odstotkov, leta 2014 se je dvignil do skoraj 90 odstotkov. Izjemni splošni uspeh³⁹ je dosegalo od dobrih 3 odstotkov leta 2005 pa vse do slabih 6 odstotkov dijakov leta 2012. Če spregledamo odklone v letih 2005, 2010 in 2012, se je delež gibal okrog 4,5 odstotka. Delež tistih, ki so dosegli vse možne točke, se je gibal med približno četrto odstotka in pol odstotka.

Preglednica 1: Število maturantov in njihova uspešnost

Leto	Prijave	Opravljalni	Opravili (%)	Izjemni splošni uspeh (%)	Izjemni splošni uspeh z vsemi točkami (%)
2005	10.996	10.136	8770 (86,5 %)	285 (3,25 %)	23 (0,26 %)
2006	11.625	10.742	9248 (86,1 %)	432 (4,67 %)	47 (0,51 %)
2007	11.557	10.644	9216 (86,6 %)	451 (4,89 %)	47 (0,51 %)
2008	11.067	10.199	8802 (86,3 %)	405 (4,60 %)	41 (0,47 %)
2009	10.849	10.034	8586 (85,6 %)	406 (4,73 %)	38 (0,44 %)
2010	10.573	9685	8426 (87,0 %)	310 (3,68 %)	22 (0,26 %)
2011	9934	9134	7839 (85,8 %)	365 (4,66 %)	17 (0,22 %)
2012	9419	8617	7404 (85,9 %)	414 (5,59 %)	33 (0,45 %)
2013	9279	8601	7421 (86,3 %)	346 (4,66 %)	19 (0,26 %)
2014	8676	8048	7193 (89,4 %)	310 (4,31 %)	25 (0,35 %)

Vir: Državna komisija za splošno maturo: *Letna poročila – splošna matura* za leta od 2005 do 2014, pogl. 2.1.1.

Število maturantov po programih

Pogoj za opravljanje splošne mature je, da dijak uspešno zaključi program, v katerem se izobražuje. V zadnjih desetih letih je maturo opravljal največ dijakov s splošne gimnazije, zmanjševal se je delež dijakov z ekonomske gimnazije oz. maturitetnim tečajem, povečeval pa delež tistih, ki so zaključili umetniško gimnazijo. Delež

³⁹ Splošni uspeh je vsota točkovnih ocen vseh predmetov. V vseh letih so morali maturanti za izjemni splošni uspeh od 34 možnih točk doseči 30 točk ali več. Za število maturantov, ki so izjemni splošni uspeh dosegli v letih od 1995 do 2004, gl. npr. Darko Zupanc, *Populacija kandidatov na desetih maturah in obseg dejavnosti, Matura X let: ob deseti obletnici splošne mature 1994/95–2004/05: zbornik ob razstavi* (ur. Marjetka Balkovec Debevec), Ljubljana 2005, str. 283.

maturantov s tehniške in klasične gimnazije se bolj kot ne ni spreminjal. Delež gimnazijcev se je nekoliko povečeval, a se je v zadnjih letih ustalil okrog 71 odstotkov (gl. preglednico 2).

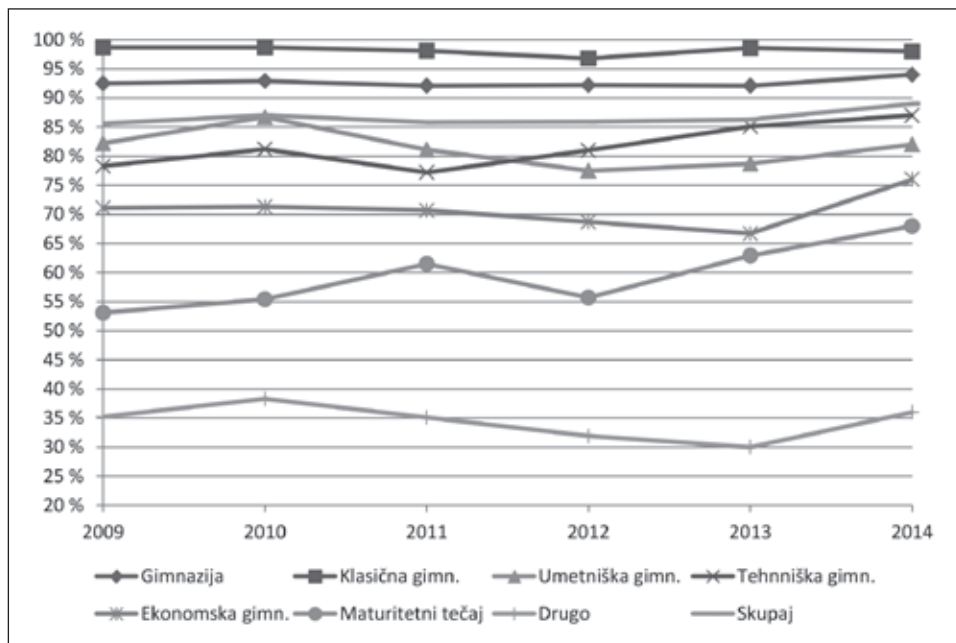
Preglednica 2: Struktura maturantov po izobraževalnem programu

Leto	Gimn.	Klas. gimn.	Um. gimn.	Tehn. gimn.	Ekon. gimn.	Matur. teč.	Drugo
2005	6109 (69,6 %)	312 (3,6 %)	200 (2,3 %)	628 (7,2 %)	966 (11,0 %)	/	160 (1,8 %)
2006	6534 (70,6 %)	327 (3,5 %)	216 (2,3 %)	632 (6,8 %)	1019 (11,0 %)	349 (3,8 %)	165 (1,8 %)
2007	6411 (71,2 %)	326 (3,6 %)	221 (2,5 %)	645 (7,2 %)	978 (10,9 %)	257 (2,9 %)	162 (1,8 %)
2008	6208 (72,0 %)	356 (4,1 %)	219 (2,5 %)	640 (7,4 %)	877 (10,2 %)	188 (2,2 %)	140 (1,6 %)
2009	6780 (67,6 %)	385 (3,8 %)	292 (2,9 %)	760 (7,6 %)	1160 (11,6 %)	228 (2,3 %)	429 (4,3 %)
2010	6765 (69,9 %)	373 (3,9 %)	308 (3,2 %)	722 (7,5 %)	936 (9,7 %)	195 (2,0 %)	386 (4,0 %)
2011	6401 (70,1 %)	316 (3,5 %)	301 (3,3 %)	676 (7,4 %)	871 (9,5 %)	187 (2,0 %)	382 (4,2 %)
2012	6156 (71,4 %)	309 (3,6 %)	289 (3,4 %)	599 (7,0 %)	770 (8,9 %)	149 (1,7 %)	345 (4,0 %)
2013	6115 (71,1 %)	356 (4,1 %)	315 (3,7 %)	589 (6,8 %)	765 (8,9 %)	124 (1,4 %)	337 (3,9 %)
2014	5763 (71,6 %)	309 (3,8 %)	346 (4,3 %)	567 (7,0 %)	672 (8,3 %)	111 (1,4 %)	284 (3,5 %)

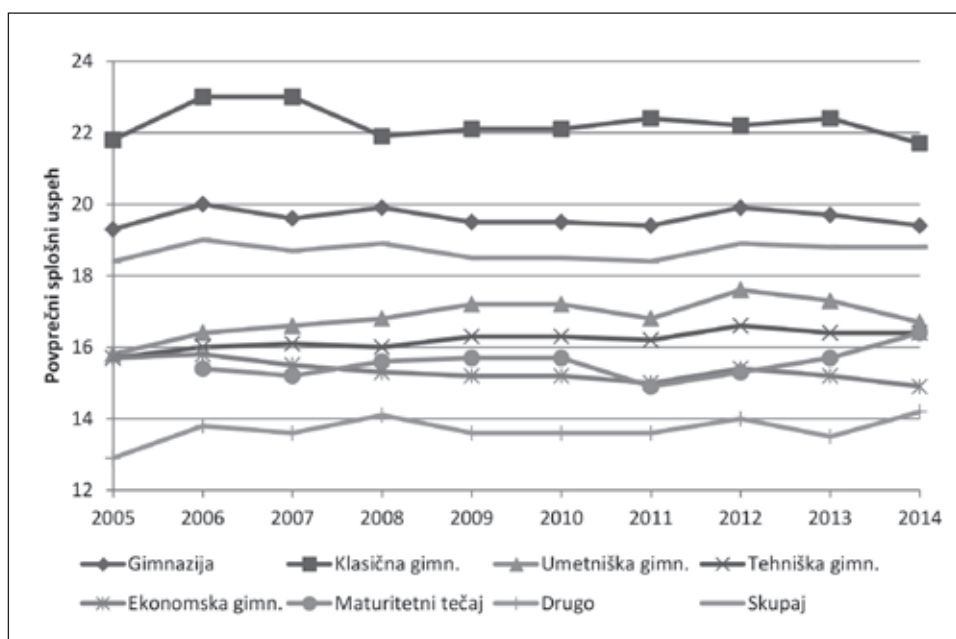
Vir: Državna komisija za splošno maturo: *Letna poročila – splošna matura* za leta od 2005 od 2014, pogl. 7.3. Opomba: Gimn. – gimnazija, Klas. gimn. – klasična gimnazija, Um. gimn. – umetniška gimnazija, Tehn. gimn. – tehniška gimnazija, Ekon. gimn. – ekonomska gimnazija, Matur. teč. – maturitetni tečaj. V »Drugo« so zajeti odrasli, 21-letniki ipd.

Po programih se razlikujeta tudi delež uspešnih in povprečni uspeh. Delež uspešnih poročila navajajo šele od leta 2009 (gl. sliko 2).

Najvišji splošni uspeh so v povprečju dosegali dijaki, ki so končali programa klasične in splošne gimnazije (gl. sliko 3). Razmerja med uspehom različnih programov so ta čas ostajala približno enaka. Mogoče je zaznati višanje povprečnega splošnega uspeha tistih, ki so končali tehniško gimnazijo, in nižanje uspeha tistih, ki so končali ekonomsko gimnazijo. Na sliki 3 kaže izpostaviti izrazito pozitiven trend zadnjih štirih let pri tistih, ki so opravili maturitetni tečaj, pri čemer se je njihov delež nižal.

Slika 2: Delež maturantov, ki so uspešno zaključili maturo, po programih.

Slika 3: Povprečni splošni uspeh po programih (seštevek ocen oziroma točkovnih ocen).

Izbirnost na maturi

Splošna matura ni in v zadnjih desetih letih ni bila enaka za vse dijake. Za izbirne predmete je jasno, od tod tudi ime, da si med predmeti, ki jih izvajajo na neki šoli, dijaki sami izberejo po dva predmeta, ki ju želijo opravljati na splošni maturi. Izbirajo pa lahko tudi pri obveznih predmetih. Tako pri matematiki kakor tudi pri tujem jeziku lahko izberejo raven zahtevnosti.

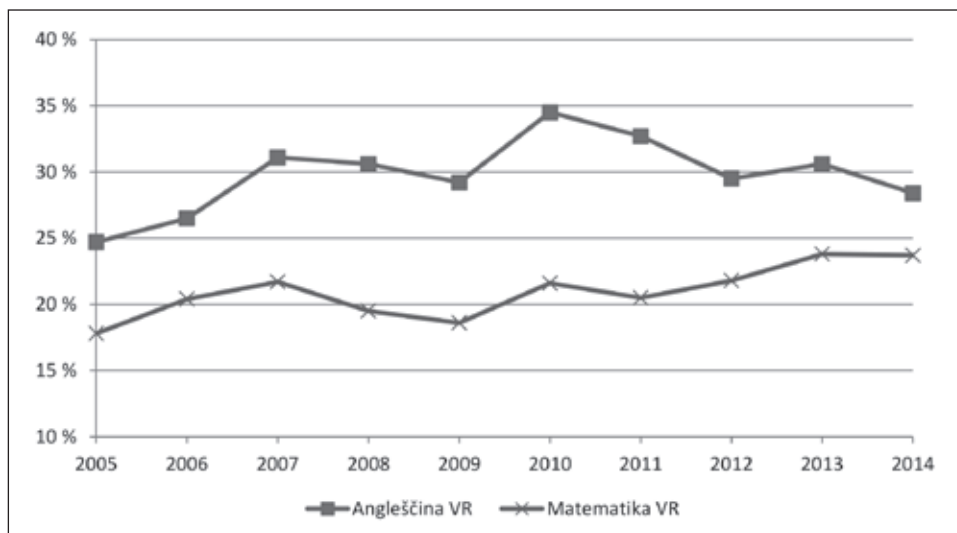
Delež tistih, ki so na višji ravni izbirali angleščino,⁴⁰ se je gibal med četrtno (leta 2005) in dobro tretjino (leta 2010), delež tistih, ki so na višji ravni izbrali matematiko, pa je nekoliko nižji in se je gibal med slabo petino (leta 2005) in slabo četrtno (2013) (gl. preglednico 3).

Preglednica 3: Število (in delež) maturantov, ki so pri angleščini in matematiki izbirali osnovno (OR) ali višjo (VR) raven.

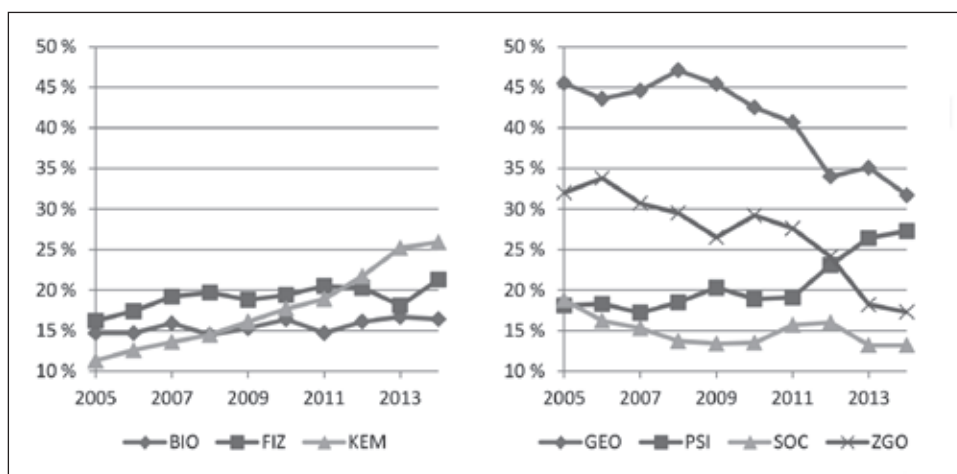
Leto	Angleščina OR	Angleščina VR	Matematika OR	Matematika VR
2005	5385 (75,3 %)	1769 (24,7 %)	6532 (82,2 %)	1415 (17,8 %)
2006	5528 (73,5 %)	1990 (26,5 %)	6646 (79,6 %)	1704 (20,4 %)
2007	5092 (68,9 %)	2296 (31,1 %)	6464 (78,3 %)	1795 (21,7 %)
2008	4934 (69,4 %)	2171 (30,6 %)	6372 (80,5 %)	1544 (19,5 %)
2009	5089 (70,8 %)	2101 (29,2 %)	6438 (81,4 %)	1468 (18,6 %)
2010	4552 (65,5 %)	2398 (34,5 %)	5934 (78,4 %)	1636 (21,6 %)
2011	4444 (67,3 %)	2161 (32,7 %)	5687 (79,5 %)	1468 (20,5 %)
2012	4413 (70,5 %)	1849 (29,5 %)	5255 (78,2 %)	1469 (21,8 %)
2013	4375 (69,4 %)	1931 (30,6 %)	5152 (76,2 %)	1613 (23,8 %)
2014	4292 (71,6 %)	1705 (28,4 %)	4889 (76,3 %)	1522 (23,7 %)

Vir: Državna komisija za splošno maturo: *Letna poročila – splošna matura* za leta od 2005 od 2014, pogl. 7.5.
Opomba: Upoštevani so maturanti, ki so v spomladanskem roku splošno maturo opravljali v celoti prvič.

40 Podatkov za druge tuje jezike letna poročila ne navajajo.

Slika 4: Delež maturantov, ki so matematiko ali angleščino opravljali na višji ravni.

Slika 5: Delež maturantov, ki so izbrali izbirne predmete biologijo (BIO), fiziko (FIZ), kemijo (KEM), geografijo (GEO), psihologijo (PSI), sociologijo (SOC) in/lali zgodovino (ZGO).

Tako pri matematiki kakor tudi pri angleščini se je delež tistih, ki so predmeta izbrali na višji ravni, v zadnjih desetih letih povečal (gl. sliko 4). O naraščajočem trendu je sicer težko govoriti, vendar se zdi, da se ta v zadnjih letih nakazuje pri matematiki, in vprašanje je, kje se bo delež maturantov, ki matematiko izberejo na višji ravni, ustalil, medtem ko so se pri angleščini maturanti za višjo raven odločali bolj sporadično.

Med izbirnimi predmeti so maturanti najpogosteje izbirali biologijo, fiziko, geografijo, kemijo, psihologijo, sociologijo in zgodovino. Iz preglednice 4 lahko med drugim razberemo, da se je v tem času večalo število maturantov, ki so izbrali kemijo ali psihologijo (najbolj izrazito med letoma 2011 in 2013), predvsem v zadnjih letih pa manjšalo število tistih, ki so izbirali geografijo, zgodovino ali sociologijo.

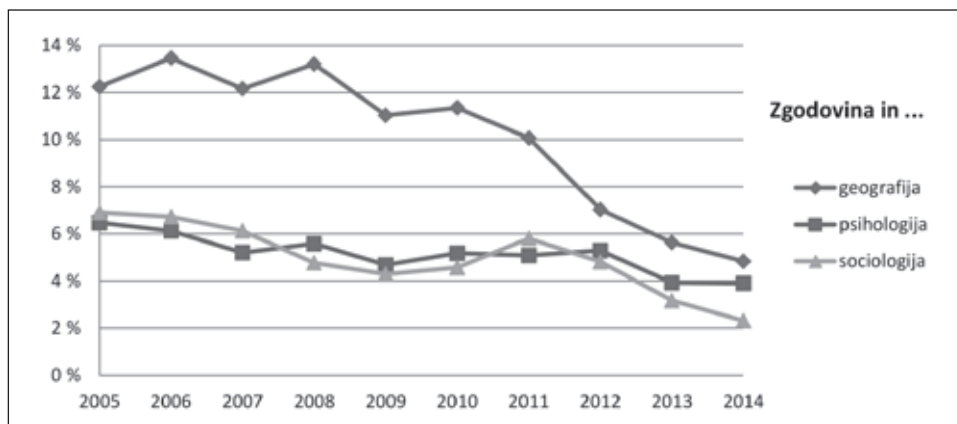
Preglednica 4: Število (in delež) maturantov, ki so izbrali enega od izbirnih predmetov.

	BIO	FIZ	KEM	GEO	PSI	SOC	ZGO
2005	1168 (14,7 %)	1288 (16,2 %)	899 (11,3 %)	3616 (45,5 %)	1438 (18,1 %)	1497 (18,8 %)	2543 (32 %)
2006	1225 (14,7 %)	1449 (17,4 %)	1049 (12,6 %)	3641 (43,6 %)	1531 (18,3 %)	1352 (16,2 %)	2822 (33,8 %)
2007	1317 (15,9 %)	1582 (19,2 %)	1120 (13,6 %)	3683 (44,6 %)	1418 (17,2 %)	1261 (15,3 %)	2534 (30,7 %)
2008	1149 (14,5 %)	1561 (19,7 %)	1148 (14,5 %)	3725 (47,1 %)	1462 (18,5 %)	1086 (13,7 %)	2334 (29,5 %)
2009	1209 (15,3 %)	1484 (18,8 %)	1270 (16,1 %)	3590 (45,4 %)	1608 (20,3 %)	1062 (13,4 %)	2093 (26,5 %)
2010	1238 (16,4 %)	1466 (19,4 %)	1341 (17,7 %)	3220 (42,5 %)	1431 (18,9 %)	1023 (13,5 %)	2210 (29,2 %)
2011	1049 (14,7 %)	1466 (20,5 %)	1352 (18,9 %)	2909 (40,7 %)	1364 (19,1 %)	1121 (15,7 %)	1974 (27,6 %)
2012	1081 (16,1 %)	1368 (20,3 %)	1460 (21,7 %)	2284 (34 %)	1555 (23,1 %)	1076 (16 %)	1620 (24,1 %)
2013	1132 (16,7 %)	1226 (18,1 %)	1704 (25,2 %)	2375 (35,1 %)	1789 (26,4 %)	891 (13,2 %)	1228 (18,2 %)
2014	1050 (16,4 %)	1364 (21,3 %)	1663 (25,9 %)	2032 (31,7 %)	1748 (27,3 %)	847 (13,2 %)	1112 (17,3 %)

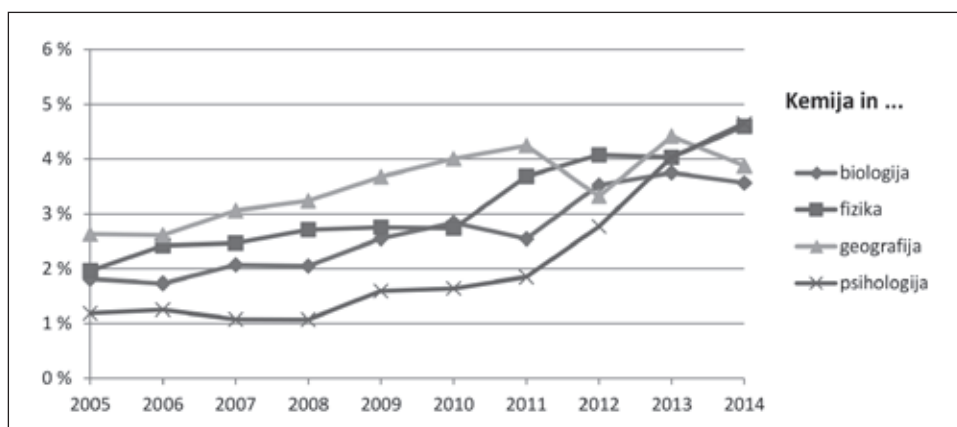
Vir: Državna komisija za splošno maturo: *Letna poročila – splošna matura* za leta od 2005 od 2014, pogl. 7.5. Opomba: Upoštevani so maturanti, ki so v spomladanskem roku splošno maturo opravljali v celoti prvič. Za izračun deležev je upoštevano število maturantov, ki so opravljali matematiko (gl. preglednico 3).

Ker se je število maturantov v zadnjih desetih letih zmanjševalo, porazdelitev njihovih odločitev nazorneje prikažejo odstotki (gl. sliko 5). Relativno (in grobo) gledano, kemijo je leta 2005 izbral vsak deseti maturant, leta 2014 pa vsak četrti, geografijo je leta 2005 izbral skoraj vsak drugi maturant, zgodovino vsak tretji, leta 2014 pa geografijo vsak tretji in zgodovino vsak šesti.

Največji spremembi sta se (v odstotnih točkah) zgodili pri zgodovini in kemiji. Zgodovino so maturanti najpogosteje izbirali skupaj z geografijo, psihologijo

Slika 6: Delež maturantov, ki so na spomladanskih rokih ob zgodovini izbrali geografijo, psihologijo ali sociologijo.

Slika 7: Delež maturantov, ki so na spomladanskih rokih ob kemiji izbrali biologijo, fiziko, geografijo ali psihologijo.

ali sociologijo.⁴¹ Med temi je najbolj upadlo zanimanje za par izbirnih predmetov zgodovina-geografija (gl. sliko 6). Kemijo so najpogosteje izbirali z biologijo, fiziko, geografijo ali psihologijo (gl. sliko 7). Zanimanje dijakov za različne izbirne predmete je zelo verjetno eden bolj dinamičnih vidikov mature. Medtem ko število šol, maturantov in povprečni uspeh ostajajo bolj ali manj v okviru pričakovanega, se zanimanje dijakov z leti precej spreminja.

41 Za števila kombinacij izbirnih predmetov gl. letna poročila, pogl. 7.3.2. Za izračun deležev so upoštevani na spomladanskem roku »opravljali skupno« (letna poročila, preglednice 2.1).

Sklep

Lahko rečemo, da se je matura po dvajsetih letih zasidrala v šolski sistem. Razprave, ki bi želele iznenada koreniteje posegati v njene temelje, se zdijo presežene. Novosti, ki jih beležimo v zadnjem desetletju, so bodisi rezultat zunanjih sprememb, ki nujno terjajo tudi prilagoditve mature, bodisi gre za manjše korekcije tehničnih, administrativnih, tudi vsebinskih nedoslednosti z namenom racionalizacije postopkov, večje pravičnosti in kakovosti.

Na podlagi dogajanja v tem obdobju bi zlahka zaključili, da matura ni več »razvojni projekt«, da za razliko od prvih desetih let ne terja (in ne vzdrži) več niti redne kritične samorefleksije. Vendar ni povsem tako. Leta 2012 je bil na četrtem strokovnem posvetu predstavljen alternativni model mature,⁴² ki je predlagal drugačno razmerje med srednjim poklicnim in splošnim izobraževanjem ter razrahljal možnosti prehoda na terciarno izobraževanje. Razprava je razkrila prednosti in šibkosti alternative, ki pa pozneje ni bila udejanjena. Ta posvet lahko kdo razume kot neuspeh alternativnega modela, vendar je javnostim, ki spremljajo maturo ali skrbijo zanjo, razkril nekaj drugega, namreč značaj mature in njene »razvojnosti«. Pokazal (in potrdil) je, da se je matura po dvajsetih letih stabilizirala in da večjih pretresov, ki ne bi v prvi vrsti sledili premišljeni prenovi gimnazije in razmisleku, kaj od nje pričakuje univerza, niti ne prenese, vsaj ne brez širšega konsenza. Na koncu je torej mogoče reči, da sta se v drugih desetih letih mature »razvoj« mature in razmislek o njem odvijala na njenih skrajnih robovih, s katerimi se vpenja v širše polje šolskega sistema, tudi univerzitetnega, maturo v ožjem smislu pa je dosegel samo v obliki posamičnih valov.

Povzetek

Splošna matura že dve desetletji zavzema pomemben del slovenskega šolskega prostora. Članek želi ob njeni dvajsetletnici spomniti na čas njenega uvajanja, še zlasti pa ponuditi pogled na spremembe, ki jih je doživela v drugem desetletju. Splošno maturo so ob njeni uvedbi označili za »razvojni projekt«, kar napeljuje na sklep, da bodo čas, družbene okoliščine in tudi kritični odzivi različnih javnosti sčasoma pokazali njene pomanjkljivosti in nujnost sprememb. Vendar pa razumevanje »razvojnosti« mature ni tako preprosto, kot se lahko zdi – splošna matura je namreč izjemno kompleksen sistem, ki onkraj v javnostih izpostavljenega dela posega tudi v polje srednje šole, univerze itd. O teži ali »razvojnosti« posameznih sprememb je zato toliko težje soditi. V tem besedilu splošni maturi v zadnjem desetletju sledimo skozi različne dokumente, ki jo (zakonsko) določajo. Novosti skušamo reflektirati znotraj maturite-

42 Gradivo je objavljeno na spletni strani Rica (http://www.ric.si/splosna_matura/splosne_informacije/, pridobljeno: 16. 9. 2015).

tnega sistema, hkrati pa jih umestiti tudi v širši družbeni kontekst. Ob ugotovitvi, da skoraj ne obstaja razprava, ki povedanega ne bi podprla s številkami, zadnje desetletje mature na koncu predstavimo še v nekaj preglednicah in grafih. Pregled pokaže, da so novosti, ki jih beležimo v zadnjem desetletju, zlasti rezultat zunanjih sprememb, ki nujno terjajo tudi prilagoditev mature (npr. učni načrti), ali pa gre za manjše korekcije v prid racionalizaciji, večji pravičnosti in kakovosti. Kaže, da se je matura po dvajsetih letih toliko stabilizirala, da jo lahko korenito predrugači samo obsežnejša, konsenzualna »reforma« izobraževalnega sistema.

Viri in literatura

Viri

- Državna komisija za splošno maturo: *Letno poročilo – splošna matura 2004* (ur. Bojan Končan), Ljubljana 2004.
- Državna komisija za splošno maturo: *Letno poročilo – splošna matura 2008* (ur. Jerca Vogel), Ljubljana 2008.
- Državna komisija za splošno maturo: *Letno poročilo – splošna matura 2010* (ur. Iva Pučnik Ozimič), Ljubljana 2010.
- Državna komisija za splošno maturo: *Letno poročilo – splošna matura 2014* (ur. Hotimir Tivadar), Ljubljana 2014.
- Kalin, Jana: Neodgovorno in neresno spreminjanje učnih načrtov, *Mladina*, 2. 3. 2008, št. 8.
- Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 25/06, 60/06, 8/08, 58/11 – ZUOPP-1 in 88/13).
- Pravilnik o izvajanju mature za kandidate s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 82/14).
- Pravilnik o maturi (Ur. l. RS, št. 2/92).
- Pravilnik o poklicni maturi (Ur. l. RS, št. 44/08).
- Pravilnik o splošni maturi (Ur. l. RS, št. 29/08).
- Republiška maturitetna komisija: *Maturitetni izpitni katalog 1996* (ur. Anton Slanc), Ljubljana 1994.
- Zakon o maturi (Ur. l. RS, št. 1/07 – uradno prečiščeno besedilo).
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 52/10 – odl. US in 58/11 – ZUOPP-1).
- Zupanc, Darko, Alenka Hauptman, Gašper Cankar, Matjaž Urank: *Priročnik za uporabo »Orodja za analizo izkazanega znanja ob zaključku srednje šole«: Splošna matura*, Ljubljana: Državni izpitni center, 2014.
- Žolnir, Nevenka: Splošna matura že potrebuje nekaj popravkov, *Delo*, 16. 7. 2012.

Literatura

- Bucik, Valentin: Splošna matura na Slovenskem: včeraj, danes, jutri. *Sodobna pedagogika*, 60/126, 2009, št. 1.

- Budin, Jožko: Nova slovenska matura – od snovanja do desete izvedbe, *Matura X let: ob deseti obletnici splošne mature 1994/95–2004/05: zbornik ob razstavi* (ur. Marjetka Balkovec Debevec), Ljubljana 2005.
- Budin, Jožko: Zasnova slovenske mature in mednarodne primerjave, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001.
- Gabrič, Aleš: Slovenska matura v jugoslovanski državi, *Od mature do mature* (ur. Matjaž Ribarič), Ljubljana 1998.
- Kališnik, Miroslav: Ugotovitve in stališča 3. strokovnega posveta o maturi, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001.
- Kodelja, Zdenko: *O pravičnosti v izobraževanju*, Ljubljana: Krtina, 2006.
- Laval, Christian: *Šola ni podjetje. Neoliberalni napad na javno šolstvo*, Ljubljana: Krtina, 2005.
- Marentič-Požarnik, Barica: Zunanje preverjanje, kultura učenja in kakovost (maturitetnega) znanja, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001. [Opomba: Članek je bil objavljen tudi v reviji *Sodobna pedagogika*, 52, 2001, št. 3, str. 54–75.]
- Pluško, Alojz: Predlog razvojnih sprememb mature v Sloveniji, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001.
- Republiška maturitetna komisija, Državni izpitni center: *Drugi strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 1998.
- Republiška maturitetna komisija, Državni izpitni center: *Prvi strokovni posvet o maturi* (ur. M. Uršič), Ljubljana 1995.
- Republiška maturitetna komisija, Državni izpitni center: *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001.
- Rutar-Ilc, Zora: Ugotovitve spremljave vpliva mature na pouk, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001. [Opomba: Članek je bil objavljen tudi v reviji *Sodobna pedagogika*, 52, 2001, št. 3, str. 76–97.]
- Šelih, Alenka: Pravne obveznosti RS pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami, zlasti otrok z motnjo v duševnem razvoju, v redne šole, *Sodobna pedagogika*, 64/130, 2013, št. 2.
- Šuštar, Branko: Veselje in zrelost. Ob razstavi o maturi v Slovenskem šolskem muzeju, *Matura X let: ob deseti obletnici splošne mature 1994/95–2004/05: zbornik ob razstavi* (ur. Marjetka Balkovec Debevec), Ljubljana 2005.
- Vršnik Perše, Tina: Politika EU do vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami, *Sodobna pedagogika*, 58, 2007, št. 1.
- Zevnik, Metka: Diskusijski prispevek na tretjem posvetu o maturi, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001.
- Zupanc, Darko: Notranje ocenjevanje pri maturi, *Tretji strokovni posvet o maturi* (ur. Miroslav Kališnik), Ljubljana 2001.
- Zupanc, Darko: Populacija kandidatov na desetih maturah in obseg dejavnosti, *Matura X let: ob deseti obletnici splošne mature 1994/95–2004/05: zbornik ob razstavi* (ur. Marjetka Balkovec Debevec), Ljubljana 2005.

*Zusammenfassung****Das allgemeine Abitur und sein zweites Jahrzehnt******Aleš Drolc und Tjaša Lajovic***

Das allgemeine Abitur spielt bereits seit zwei Jahrzehnten eine bedeutende Rolle im slovenischen Schulraum. Der vorliegende Beitrag hat die Absicht, anlässlich des zwanzigjährigen Jubiläums an die Zeit der Einführung des Abiturs zu erinnern und vor allem einen Blick auf alle Veränderungen, die das Abitur im zweiten Jahrzehnt erlebt hatte, zu bieten. Das allgemeine Abitur wurde bei der Einführung als „Entwicklungsprojekt“ bezeichnet, was zum Schluss verleitet, dass mit den Jahren die Zeit, die gesellschaftlichen Umstände und die kritischen Reaktionen der Öffentlichkeit die Mängel des Abiturs und die Notwendigkeit nach Veränderungen zeigen werden. Das Verständnis des „Entwicklungsprinzips“ des Abiturs ist jedoch längst nicht so einfach, wie es am Anfang den Anschein hatte. Das allgemeine Abitur ist nämlich ein äußerst komplexes System, das jenseits des in der Öffentlichkeit herausgestellten Teiles auch in das Feld der Mittelschule, Universität usw. eingreift. Über die Bedeutsamkeit oder die „Entwicklung“ der einzelnen Veränderungen lässt sich deshalb umso schwerer urteilen. In diesem Beitrag verfolgen wir die letzten zehn Jahre des allgemeinen Abiturs in verschiedenen Dokumenten, die das Abitur (gesetzlich) bestimmen. Wir versuchen, die Neuigkeiten innerhalb des Abitursystems zu reflektieren und sie gleichzeitig in den breiteren gesellschaftlichen Rahmen einzuordnen. Bei der Feststellung, dass es nahezu keine Abhandlungen gibt, in denen das Erwähnte nicht durch Zahlen unterstützt wäre, wird das letzte Jahrzehnt des Abiturs anschließend noch anhand einiger Übersichtstabellen und Graphen vorgestellt. Die Übersicht verweist darauf, dass die Neuigkeiten, die im letzten Jahrzehnt festgehalten wurden, vor allem auf äußere Veränderungen zurückzuführen sind, bei denen eine Anpassung des Abiturs unbedingt notwendig ist (z.B. Lehrpläne). Bei den Veränderungen handelt es sich aber auch um kleinere Verbesserungen zu Gunsten der Rationalisierung, der besseren Qualität und der größeren Gerechtigkeit bei den Abiturprüfungen. Offensichtlich hat sich das Abitur nach zwanzig Jahren dermaßen stabilisiert, dass nur eine umfangreiche und konsensuelle „Reform“ des Bildungssystems zur gründlichen Änderungen führen könnte.